

פרי קודש הילולים

לעילוי נשמת הצדקת מרת היצל ע"ה בת רבינו הגה"ק זצ"ל א"ח הגה"צ משה רוד סופר זצ"ל אבדק"ק סאטרעגען האריכה ימים ונעקד"ה עם יוצ"ח ט"ו סיון תש"ד הי"ד תנצב"ה

פר' שלח תשפ"ג

מתורתו ומורשתו של רבינו הגה"ק הילל זצ"ל אבדק"ק סאטרעגען

בס"ד, (שנה ב') גליון מס' 66

פרשת שלח

חטא המרגלים כמו חטא אשכול רעו של אברהם אבינו, מתוך גאווה שירדו ממדרגתם

וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֲשַׁפֵּל וַגּוֹ' לְמָקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֲשַׁפֵּל עַל אֲדוֹת הָאֲשַׁפֵּל וַגּוֹ'

(במדבר יג, כג-כד)

המרגלים, שחששו שאחרי שיכנסו לארץ ישראל יירדו מגדולתם ולא יהיו נשיאים.

ואיתא במדרש (בראשית רבה מח, ה) שאברהם אבינו ע"ה נמלך באוהביו ענר אשכול וממרא האיך לקיים מצות מילה, ורק ממרא חיזקו ואמצו לקיים מצות ד' בפרהסיא ולבטוח בד' שיעזרוהו. ולכאורה גם ענר ואשכול שהתורה מעידה עליהם (בראשית יד, יג) "והם בעלי ברית אברהם" האמינו בד' וידעו על נצחון המלכים ולמדו מאברהם אבינו ע"ה על כבשן האש ושאר ההצלות, ולמה נמנעו להשיאו עצה כמו ממרא.

ואפשר לומר שחששו שאחרי שאברהם אבינו ימול עצמו, יתעלה מדרגתו מאד¹, ושוב לא יתחברו עמו. וזהו כעין חשש המרגלים שחששו על מדרגתם ומעלתם. (ח"ב ב)

איתא במדרש (במדבר רבה טז, טז), "זהו שאמר הכתוב (ישעיה מו, י) "מגיד מראשית אחרית" שהכל צפוי הי' לפני הקב"ה, אשכול אוהבו של אברהם הי', ונקרא אשכול על אודות האשכול שעתידין ישראל לכרות ממקומו".

כוונת המדרש לתרץ מה שקשה, אם רק אחרי המאורע נקרא "נחל אשכול" על שם האשכול שכרתו המרגלים משם, איך קאמר "ויבואו עד נחל אשכול", שכבר נקרא קודם כן. ולזה מתרץ שכבר נקרא מכבר נחל אשכול על שם אשכול אוהבו של אברהם אבינו ע"ה, אלא שגם הוא נקרא אשכול על שם העתיד, על אודות האשכול שעתידין ישראל לכרות ממקומו.

ונראה לבאר הקשר בין אשכול אחי ענר וממרא לאשכול של המרגלים, דהנה מצינו בזה"ק (ח"ג קנח, א) שמבאר שורש חטא

גם מי שעוסק בהשתדלות לפרנסתו יידע שהכל מן השמים

וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ אֶת עֵם הָאָרֶץ כִּי לַחֲמֹנֵי הֵם

(במדבר יד, ט)

לחם מן השמים ולא היו צריכים שום השתדלות, וככל שהיו במדרגה גבוהה יותר בא המן קרוב לפתח האווהל יותר ולא הוצרכו להשתדלות אפילו בזה. ומכיון שבקשו לשלוח מרגלים והיתה כוונתם לעשות השתדלות ולא לסמוך על הנס וכדברי רבי ישמעאל, אמר הקב"ה למשה, "שלח לך, אני איני מצווך" (רש"י לעיל יג, ב), כי לפי רום מדרגתם לא היו צריכים לשום השתדלות של מרגלים.

אבל כאן נפלו המרגלים במדרגתם עוד, ואמרו "אפס כי עז העם וגו' כי חזק הוא ממנו", "כביכול אפילו בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם" (סוטה לה, א), ועל זה אמרו יהושע וכלב "אך בד' אל תמרודו וגו' כי לחמנו הם", כי אפילו אם הם במדרגה הנמוכה שצריכים השתדלות, צריך שיהי' זה כענין ההשתדלות בענייני "לחם" דהיינו בפרנסה, לבטוח בד' ולהאמין שהכל מאתו ועל ידו ית"ש, וההשתדלות היא חובה בעלמא ובאמת "הוא הנותן לך כח לעשות חיל" (דברים ח, יח).

הנה ידוע שמדת הבטחון בד' וחובת ההשתדלות בענין הפרנסה, אינם שוים בכל. יש מי שהוא במדרגת רשב"י וחבריו שלא היו צריכים שום השתדלות אלא "מלאכתן נעשית על ידי אחרים" (ברכות לה, ב). אבל הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, שלא היו במדרגה זו, אלא ההנהגה הראוי' לרוב בני אדם היא כדברי רבי ישמעאל "הנהג בהן מנהג דרך ארץ וכו' אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה וכו'", אך גם עליהם לדעת שהכל מאיתו ית"ש, ורק מפני חטא אדם הראשון צריך לעשות השתדלות, כמאמר הכתוב (בראשית ג' ט) "בזעת אפיך תאכל לחם".

ואלו שתי בחינות הן לכל אחד לפום דרגא דילי'. אבל אם ח"ו יורד ממדרגתו לגמרי ובוטח בהשתדלותו שהיא כוחו ועוצם ידו לעשות לו חיל, הרי הוא מורד בד' וכופר באמונה ובטחון בד'.

והנה בני ישראל במדבר היו במדרגה גבוהה כרשב"י וחבריו, כמאמר הכתוב (שמות יד, יד) "ד' ילחם לכם ואתם תחרישון", ואכלו

¹ כבמורא ברש"י (בראשית יז, ג) שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד נגד מורא השכינה ואחרי שמל לא נפל על פניו.

ובזה אפשר לתרץ מה שמקשים למה שלח יהושע מרגלים (יהושע ב, ב, והוא הפטרת הפרשה), אחרי שהשי"ת לא ציוה את משה אלא הוא מדעתו שלחם וארע להם מה שאירע, אלא לפי שבדורו של משה היו

אוכלי המן, במדרגה גבוהה, על כן לא היתה עליהם חובת השתדלות כזו, אבל בדורו של יהושע כבר היו במדרגה שהיו צריכים השתדלות. (ח"ב נב)

יהושע וכלב לקחו מהמרגלים חיות ומוסר השכל לעבודת ד'

ויהושע בן נון וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָיוּ מִן הָאֲנָשִׁים הָהֵם וְגו'

(במדבר יד, לח)

לחטוא, והיינו מה שהיו רודפים אחר הכבוד² ועל ידי זה ירדו ממדרגת "כשרים" עד שנתחייבו מיתה משונה, ולקחו מזה מוסר השכל לעבודת ד', לאלו מעלות רמות אפשר לעלות ולהתעלות על ידי מדת הענוה.

וזהו שאמר הכתוב "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם" שלקחו מהם חיות ומוסר השכל לעבודת ד'. (ח"ב נג)

איתא בחובות הלכות (שער חשבון הנפש פ"ג החשבון הי"ב) שצריך ללמוד מוסר השכל מן הרשעים עוברי עבירות ובעלי תאוה, כמה יגיעים הם לעשות רצון יצרם ואין מעצור בעדם לא גשם וקור, לא כסף וזהב וכו'. ואם לעבור רצון השי"ת כן, לעשות רצונו ית"ש על אחת כמה וכמה שיש לעשות ולפעול ללא מעצור.

ולפי זה אפשר, לפרש שיהושע וכלב ראו מה גרם למרגלים

דברי התענוגים

מאת רבינו בנימין וואלף בן רבנו יואל זצ"ל רייכלס אב"ד שאפי, מח"ס "דברי התענוגים"

חותנו של רבינו הגה"ק הילל הזקן זצ"ל אב"ד אייבשיץ

ביאור בשיטת שמואל לגבי חטאו של המקושש

'וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת'

(במדבר טו, לב)

ומעתה יש להבין, כיון שהכריחו בגמרא דשמואל סבר כרבי יוסי, שהבערה ללאו יצאת, ואין עליה חיוב מיתה, אם כן היה יכול להעמיד את מה שנמצא במגילת סתרים, שאין חייב מיתה על אחת ממלאכות השבת, שהכוונה למלאכת הבערה. ומדוע הוצרך שמואל לאשמוענין דמעביר חייב, מהא דמקושש מעביר ד' אמות ברשות הרבים הוה.

אמנם אחר העיון ראיתי דלא קשה מידי, דלמסקנת סוגיית הגמרא כתבו התוספות (ע: ד"ה לא משמע), שמה ששמואל לא למד חילוק מלאכות מהיכן שלמדה רבי נתן [מבערה], ולא מהיכן שלמדה רבי יוסי [מפסוק 'אחת מהנה'], אלא מהפסוק 'מחלליה מות יומת', כי קבלה היתה בידו מרבתי, ע"ש. ופירוש דבריהם, דוודאי הסברא נותנת הבערה לחלק יצאה, כי זו אחת מ"ג מידות שהתורה נדרשת בהן, כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, ללמד על הכלל כולו יצא. ורק מכיון שרבי יוסי למד חילוק מלאכות מהפסוק 'אחת מהנה', כמבואר שם בגמ', לכן סבר הבערה ללאו יצאה. אבל שמואל שלמד חילוק מלאכות מפסוק אחר, היה זה מפני שקבלה היתה בידו.

ולפי זה, למסקנה לא מוכרחים לומר דשמואל סבירא ליה כרבי יוסי, דהבערה ללאו יצאה, אלא יצאה ללמד לימוד אחר, כמו שצינו התוס' (דף ע. ד"ה הבערה ללאו) ע"ש, ולעולם חייבים עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות. ואין מקום לקושינו, שהיה לו להעמיד שהמלאכה שאין חייבים עליה מיתה היא הבערה. ולכן הוצרך שמואל להשמיענו דמעביר ודאי חייב, כמו המקושש שהתחייב מיתה על שהעביר ד' אמות ברשות הרבים. ודוק כי נכון הוא בעז"ה, וקל להבין. (דברי התענוגים פר' ויקהל אות קפז)

מצינו חילוקי דעות על איזו מלאכה עבר המקושש. זה לשון הגמרא במסכת שבת (דף צו:), אמר רב יהודה אמר שמואל, מקושש, מעביר ארבע אמות ברשות הרבים הוה. במתניתא תנא, תולש הוה. רב אחא כרבי יעקב אמר, מעמר הוה [פרש"י, תלושין ומפורזין היו ועמרן]. ומבואר שם, דהנפקא מינה בין השיטות [שהרי מאי דהוה הוה] היא לגבי מה שאמר רב, שמצא מגילת סתרים שהיה כתוב בה, איסי בן יהודה אומר אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ועל אחת מהן אינו חייב מיתה. לרב יהודה אמר שמואל פשיטא ליה דהמעביר חייב, שהרי המקושש נסקל עליה. למתניתא פשיטא ליה דתולש חייב, לרב אחא בר יעקב פשיטא ליה דמעמר חייב.

והנה בריש פרק כלל גדול שנינו, היודע שהוא שבת ועשה בשוגג מלאכות הרבה, חייב [חטאת] על כל מלאכה ומלאכה. וביארו בגמרא (שם ע.), חילוק מלאכות [שחייב קרבן על כל מלאכה בנפרד] מנלן, אמר שמואל, אמר קרא 'מחלליה מות יומת', התורה ריבתה מיתות הרבה על חילול אחד. והקשו, מדוע לא למד שמואל את חילוק המלאכות כמו שלמד רבי נתן. דתניא, רבי נתן אומר, 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת' (שמות לה, ג), הבערה בכלל היתה [רש"י, בכלל היתה דלא תעשה כל מלאכה] ולמה יצאת, להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה. ומתרצת הגמ', שמואל סבר לה כרבי יוסי, דאמר, הבערה ללאו יצאת [רש"י, שאין חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות]. דתניא, הבערה ללאו יצאת דברי רבי יוסי, רבי נתן אומר לחלק יצאת.

²² רבינו הגה"ק זצ"ל ציין בזה לדברי השל"ה הק', ומקור הדברים בזה"ק פר' שלח דף קנב, ב.

לקבלת הגליון בעז"ה מידי שבוע, וכן לקבלת גליונות קודמים, להנצחה והודעה על שמחה

נא לשלוח לכתובת: info@Kodesh-Hilulim.com

כמו"כ כל מי שיכול להעשיר ברעיונות ומאמרים וכדו' למטרות הגליון נא לשלוח לכתובת הנ"ל.